

A szerves trágyák reneszánsza a talaj tápanyag-gazdálkodásban

FÜLEKY GYÖRGY

Gödöllői Agrártudományi Egyetem Talajtani és Agrokémiai Tanszék,
Gödöllő

Az istállótrágya, általánosabban a szerves trágyák szerepének az értékelése, csakúgy mint egyéb termelési tényezőké, szorosan összefügg egyrészt a tudományok fejlődésével, másrészt azokkal a gazdasági viszonyokkal, amelyek között az értékelés történik: mindenkor visszatükrözi a gazdaság adott színvonalát és körülményeit.

A trágya és egyéb gazdasági hulladékanyagok felhasználása a mezőgazdaságban már az ókor népeinél és a középkorban is általános gyakorlat volt és a műtrágyázás megindulásáig a terméshozás csaknem egyetlen eszköze.

Az 1. ábrán hazánk szervestrágya-felhasználásának alakulása, valamint a szerves trágyák felhasználásával kapcsolatos szemléletmód-változások láthatók a múlt század közepétől napjainkig. Közismert, hogy Magyarország termelési szerkezete jó ideje már gabona-centrikus, kicsi a takarmánynövény-termesztés és nem intenzív a legeltető állattenyésztés sem, ezek következtében az eltelt másfél évszázadban viszonylag kicsi volt hazánkban az állatsűrűség, és így a szervestrágya-termelés is. Ezen a tendencián a történelem eseményei csupán kisebb-nagyobb eltéréseket eredményeztek. Ezen a kereten belül az első világháborúig fokozatosan növekedett az állatállomány és ezzel együtt a felhasznált szerves trágya mennyisége. A világháborús veszteségek és a gazdasági nehézségek hatására a szervestrágya-felhasználásban visszaesés következett be. Ezt az időszakot konszolidáció és némi javuló tendencia követte egészen a gazdasági világválságig. Ennek hatására a szervestrágya-felhasználásban is visszaesés következett be. Nem sok ideje volt a magyar mezőgazdaságnak kihevernie a világgazdasági válság okozta sokkot, amikor kirobbant a második világháború. A háború során felfokozott mezőgazdasági termelés ismét javított a helyzeten, azonban az ország hadszíntérré válása katasztrófális helyzetbe sodorta mind a szervestrágya-, mind a műtrágya-felhasználást. Az állatállomány nagy része elpusztult, ezáltal megszűnt az istállótrágya-termelés és természetesen szó sem lehetett műtrágyagyártásról és -felhasználásról. Az újjáépítés időszakában először az állatállományban elszenvedett veszteségeket sikerült pótolni, ami az 50-es évek elejére ismét az egykori szintre emelte az istállótrágya-felhasználást. Visszaesés az 1970-es években következett be, ekkor viszont nem a termelési gond, hanem a közgazdasági viszonyok, a dotált műtrágya-felhasználása, a nagyüzemi állattartás megoldatlan szerves trágya kezelési módja, az almotrágya helyett képződő hígtrágya, a szállítás és

a termelés során a fő cél mindig a minimális önköltségre való törekvés volt, így nem csoda, ha nem költöttek a gazdák a drága műtrágyára. Ezzel egyidejűleg tudósaink természetesen mindent megtettek az istállótrágya szakszerű kezelésére, a hatóanyag-veszteségek minimálissá tételére. A szakma legjobbjai vállalták minden korban az istállótrágyával kapcsolatos kutatásokat és a propaganda tevékenységet is. A nagyüzemi mezőgazdaság első éveiben is mindent megpróbáltak a szerves trágyák minél hatékonyabb felhasználására. Központi előírások születtek az 50-es években a szükséges szervestrágyamennyiség biztosítása és kijuttatása érdekében. 1958-tól viszont alapvető szemléletváltozás történt kormányzati szinten. Az élelmiszer-termelés fontosságának felismerése és ezzel összefüggésben a mezőgazdasági termelés határozottabb támogatása következett be. Ezt a műtrágyagyártás fokozása, a műtrágyázás elterjesztésének propagálása és ezzel egyidejűleg az árak dotálása követte. Olyan mértékben sikerült a műtrágya-felhasználást növelni, hogy a 70-es évek közepére a visszapótlott tápanyag túlnyomó része már műtrágya formájában került a talajokba. Ez a gyors siker természetesen az istállótrágya értékének és szakmai szerepének a csökkenéséhez vezetett. A következő változás a 80-as évek elejétől következett be, mégpedig több tényező egyidejű hatására. A műtrágyaárak fokozatos növekedése, a szántóföldek túlzott terhelése eredményeként bekövetkező környezetkárosodás, a termékek minőségromlása és a nyugati piacokon jelentkező vegyszermentes - csak természetes eredetű anyagok felhasználásával készült - termékek iránti kereslet eredményeként ismét becsülete lett a szerves trágyáknak, és most már nemcsak az istállótrágyának, hanem más szerves eredetű anyagoknak is.

Amíg az elmúlt másfél évszázad során a szerves trágyák többféle szerepe közül csupán egy-egy került hangsúlyosra, addig napjainkban mindegyik fontossá vált. Lényeges lett teljes tápanyagjellege, humuszképző hatása, szerkezetjavító tulajdonsága, biológiai serkentő képessége és - döntő mértékben - az anyagok biológiai körforgását biztosító szerepe. Nem elhanyagolható szempont ugyanis, hogy segítségével a mezőgazdasági üzemekben képződő melléktermékek származási helyükre, a talajba juthatnak vissza. Úgy is fogalmazhatunk, hogy napjainkban a szerves trágya-anyagok felértékelődtek, és ez nemcsak az árakban mutatkozik meg. Az új szemléletmód eredményeként tudományos állásfoglalások jöttek létre annak érdekében, hogy minél több mezőgazdasági mellékterméket vissza kell juttatni a talajba, hogy a szalmát almázásra kell felhasználni, tiltó rendelkezés született a szalma elégetéséről. Egyre nagyobb méreteket ölt az országban a komposztálás, a gilisztatrágya gyártása, terjed a biogázgyártás és annak melléktermékeként az értékes szerves trágya. Egyre több eljárás születik a hígtrágyák hasznosítására, környezetszennyező hatásuk megszüntetésére. Terjed a zeolitos szűrés és a szűrőanyagok trágyaszorként való felhasználása. Vélemények hangzanak el az istállótrágya tápelemtartalmának és hasznosulásának újragondolására és ezen új adatok beépítésére a műtrágyázási szaktanácsadási rendszerbe. Tisztában kell azonban mindemellett lennünk azzal, hogy a nagyüzemi növénytermesztésben a szerves trágya nem lehet a tápanyag-visszapótlás egyetlen eszköze, de azzal is tisztában kell lennünk, hogy következetes szervesanyag-visszapótlás nélkül csökken talajaink termékenysége és nem valósulhat meg az anyagok biológiai körforgása.

Összefoglalóan elmondható, hogy közgazdasági, társadalmi és környezetvédelmi tényezők együttes hatására a szerves trágyák ismét elfoglalták az őket illető helyet a szakmai közvélemény tudatában és előbb-utóbb elnyerik a jelentőségüknek megfelelő szerepet a talaj tápanyaggazdálkodásának hazai gyakorlatában is. Úgy tűnik, hogy egyenlőre még csak a szemléletmódban beszélhetünk a szerves trágyák " reneszánszáról".